

SPORTSZOCIOLÓGIAI FELMÉRÉS ELEMZÉSE

MARKOS TIBOR

A testnevelés és sport a modern társadalomnak egyre szélesebb körű és konkrét jelensége. Különösen kiemelkedő szerepe van a szocializmusban, mint a kommunista ember formálásának egyik eszköze. Közismertek hatásai a fegyelmezett, rendszeres munkára nevelés, a kollektív érzés és kollektív felelősség kialakítása, az erkölcsi nevelés stb. területén. Hasonlóan jelentősek hatásai az egészséges, sokoldalú emberré válás, az alkotó emberi életkor meghosszabbítása érdekében. Végül a növekvő szabad idő változatos felhasználásában betöltött szerepe szinte felmérhetetlen. A testnevelés és sport e röviden jelzett értékei társadalmi kérdésekben valamilyest is tájékozott ember előtt világosak.

A szocialista országok pártjai és kormányai a testkultúra ügyével aktívan törődnek. A testkultúrát a felépítmény alkotó részének tekintik. Tudatosan és szervezeten felhasználják a kommunista nevelés, a népek közötti kapcsolatok építése és a békés egymás mellett élést szolgáló politikában.

A testkultúra sokoldalú funkciója indokolja a testneveléssel és sporttal, mint széles körű társadalmi jelenséggel történő foglalkozást. Ezt a feladatot a szociológia tudománya mellett kialakuló sportszociológia végezheti el.

Az elméleti szociológia a gazdasági és tudati viszonyok közötti lényeges és törvényszerű összefüggéseket kutatja. A társadalmi jelenségeket — konkrétságukban és történetiségükben — a gazdasági és tudati viszonyok kölcsönhatásának feltárásával elemzi és értékeli. Lehetőséget teremt a tudományos társadalomvezetésre és gyakorlatra. Az elméleti szociológia körül napjainkban a szakszociológiák egész sora fejlődött ki, pl.: jogszociológia, családszociológia, üzemszociológia, kultúrszociológia stb. A szakszociológiák az elméleti szociológia alapján kutatják a sajátos társadalmi területük jelenségeit. Tapasztalataikkal és eredményeikkel nagymértékben gazdagítják az elméleti szociológia tudományos tárházát.

A sportszociológia oly széles körű és sokrétű társadalmi csoporttal foglalkozik, hogy helyet nyerhet magának a szakszociológiák sorában. A sportszociológia a testkultúrát társadalmi tényezőnek tekinti. Tárgya a testnevelés és sport helyzete és szerepe, valamint funkciója. Feladata a testnevelés és sport általános törvényszerűségeinek feltárása. Továbbá

feladata, hogy a dialektikus és történelmi materializmus talaján felismerje a testkultúra mozgásának specifikus törvényszerűségeit. Keresi és elemzi a testkultúra dialektikus kapcsolatát a gazdasági alappal és a felépítmény más alkotóival.

Ez a tanulmány a sportszociológia területén kezdeményező lépés, kísérlet egy felmérés nyomán néhány következtetésre és általánosításra. A jövő feladata, hogy e szaktudomány elméletét és kutató módszereit kidolgozza; a sportszociológiát, mint marxista szakszociológiát kialakítsa.

A testkultúrával, mint társadalmi alkotóval számolnunk kell. Helyzetét a társadalomban és viszonyát a társadalom többi alkotóihoz tisztázni szükséges.

Ez a felismerés serkentett, hogy erre a feltáratlan területre lépve sportszociológiai kutatómunkát végezzenek.

I.

A tanulmánnyal kapcsolatos kutatómunkám módszerét az alábbiakban foglalom össze.

Az Egri Tanárképző Főiskolán testnevelési szakra felvételre jelentkezett 108 fiatal. A jelentkezőket a sportoló középiskolások tipikus alkotórészének, a kutatás primér modelljének tekintettem. Pontosabban reprezentatív modellnek, amely mutatja a középiskolás ifjúság viszonyát a testneveléshez és sporthoz. A középiskolás sportoló ifjúság nagy része tevékenykedik társadalmi sportegyesületekben, így ezek a magyar sportolók alkotórészének is tekinthetők.

A felvételiző 108 hallgató kérdőívet töltött ki. Ez volt a kutatás primér fázisa. A felvételt nyert 24 hallgató ismételtén kitöltötte a kérdőívet, miután megkezdték tanulmányaikat. Ez lett a kutatás szekundér fázisa; a felvett hallgatók csoportja alkotta a szekundér modellt. A sportági vizsgálatnál a torna, az atlétika, a labdajáték és az úszás sportágakat vettem alapul. Más sportágakra (vívás, asztalitenisz, súlyemelés stb.) csupán egy-két adat jutott, ezeket alkalmasabb volt „egyéb” címszó alatt egyesíteni.

A kérdőíven hét kérdés szerepelt:

1. A lakóhelye (város, falu, járási székhely stb.).
2. A család szociális jellege (ipari, mezőgazdasági, értelmiségi stb. dolgozók).
3. A család viszonya a sporthoz (aktív sportolók, szeretik a sportot, tv-n nézik stb.).
4. Az iskolájában melyik a népszerű sportág?
5. A saját sportága.
6. Milyen indítékokra választotta a pedagógus pályát?
7. Milyen indítékokra választotta a testnevelő tanári szakot?

Megállapítható, hogy szociális, pályaválasztási és sportjellegű kérdések szerepeltek. Elemző munkám nem terjedt ki az összes kérdésre. Csupán a jelentkezők és felvettek lakóhelyi és sportági, valamint családi és sportági relációit elemeztem. Egyben ez volt a munka célja is: a szo-

ciális és sportági viszonyok elemzéséből következtetések levonása, törvényszerűségek megállapítása.

Az elemző feldolgozás során mellékes mutatószámok is jelentkeztek, amelyek gondolatokat kelthetnek a felvételi vizsgák rendszerére és módszerére. A középiskolás ifjúság előképzettségének és informáltságának színvonalára. E tanulmánynak nem célja az ilyen irányú vizsgálat feldolgozása.

II.

Ezekután értékeljük a felvételiző és felvett hallgatók lakóhely és sportág szerinti adatait sportszociológiai szempontból. (I. és II. számú táblázat.)

Az értékelés szembetűnő negatív eltolódást mutat a felvételt nyert falusi fiatalok hátrányára. A felvételi vizsgán arányszámuk elfogadható; a felvételt nyertek száma viszont nagyfokú hanyatlást mutat. Hozzátehetjük, hogy a falusi diákok is városi iskolában tanultak. Az eredeti környezet ellenére mégis ilyen nagy mértékben determinálja felkészültségüket és eredményes szereplésüket a felvételi vizsgán. A városi és falusi lakóhelyről felvételt nyert fiatalok aránya a városiaknak kedvez és ez az eltorzulás a végzett hallgatók kihelyezésénél jelentkező egyik nehézséget okozza.

A különféle sportágak összehasonlításakor nagy eltolódás jelentkezik a torna és a labdajáték között. A labdajáték szélesebb körben elterjedt, népszerűbb sportág, mint a torna. A labdajáték elterjedtsége a városi és falusi fiataloknál egyenlő arányú. Természetes, hogy ilyen irányultságú szakemberek felé a társadalom igénye is nagyobb. A sikeresen felvételizők között mégis a torna sportág jutott előtérbe.

Az atlétika szempontjából a jelentkeztettek és a felvetteknél teljesen azonosak a vizsgálati eredmények.

Az úszás és az egyéb sportágak esetében a kis számú adat miatt nem szükséges elemző következtetések levonása. Bár a sport tervszerű vezérlése és fejlesztése érdekében az úgynevezett „egyéb” sportágakra szükséges lenne nagyobb figyelmet fordítani.

Továbbiakban vizsgáljuk meg a felvételiző és felvett hallgatók adatait a család szociális jellege és a sportágak viszonylatában. (III. és IV. számú táblázat.)

A III. és IV. számú adatcsoport elemzése ismét néhány érdekes következtetésre ad alkalmat. A felvételt nyert ipari jellegű családok gyermekei megőrzik a felvételizők között elfoglalt arányukat, sőt valamennyit javítanak is rajta. Ez társadalmi szempontból kedvező. Nem ilyen optimális az arány a mezőgazdasági jellegű családból induló fiataloknál. Arányszámuk visszaesése nagymértékű és ez főleg az értelmiségi családból jelentkezett fiataloknál pozitív hatású. Ez a megállapítás akkor jelentős, ha főiskolánk funkcióját értékeljük, mert főleg mezőgazdasági jellegű településekre kívánjuk irányítani a végzett hallgatóinkat. A kihelyezésükkor ez a nehézség mint ellentmondás jelentkezik.

I. Felvételiző hallgatók adatai lakóhely és sportág szerint

	Torna	Atlétika	Labdajáték	Úszás	Egyéb	Nem értékelhető	Összesen
Városi lakos	20	12	25	2	1	—	60 fő 55,56%
Falusi lakos	12	6	25	—	2	3	48 fő 44,44%
Összesen	32	18	50	2	3	3	108 fő
	29,62%	16,66%	46,20%	1,85%	2,77%	2,77%	

II. Felvett hallgatók adatai lakóhely és sportág szerint

	Torna	Atlétika	Labdajáték	Úszás	Egyéb	Nem értékelhető	Összesen
Városi lakos	9	4	6	1	—	—	20 fő 83,30%
Falusi lakos	2	—	2	—	—	—	4 fő 16,70%
Összesen	11	4	8	1	—	—	24 fő
	45,80%	16,66%	33,24%	4,16%			

III. Felvételiző hallgatók adatai a család szociális jellege és sportág szerint

	Torna	Atlétika	Labdajáték	Úszás	Egyéb	Nem értékelhető	Összesen
Ipari jellegű család	11	10	22	2	1	1	47 fő 43,50%
Mezőgazdasági jellegű család	5	2	12	—	—	1	20 fő 18,51%
Értelmiségi jellegű család	11	4	12	—	3	3	33 fő 30,55%
Alkalmazott jellegű család	2	2	4	—	—	—	8 fő 7,40%
Összesen	29	18	50	2	4	5	108 fő
	26,85%	16,66%	46,29%	1,85%	3,70%	4,62%	

IV. Felvett hallgatók adatai a család szociális jellege és sportág szerint

	Torna	Atlétika	Labdajáték	Úszás	Egyéb	Nem értékelhető	Összesen
Ipari jellegű család	4	2	5	1	—	—	12 fő 50,00%
Mezőgazdasági jellegű család	1	—	—	—	—	—	1 fő 4,16%
Értelmiségi jellegű család	6	2	2	—	—	—	10 fő 41,66%
Alkalmazott jellegű család	—	—	1	—	—	—	1 fő 4,16%
Összesen	11	4	8	1	—	—	24 fő
	45,80%	16,66%	33,20%	4,16%	—	—	

Ezek után elemzem a sportágak és a család szociális jellege közötti összefüggéseket. Az „alkalmazott” kategóriára vonatkozó adatokat az esetek csekély száma miatt mellőzöm. Tehát csak az első három kategóriát hasonlítom össze.

Az atlétika tekintetében ismét egészséges arány mutatkozik. Egy eltérés van csupán, az, hogy az ipari jellegű családból jelentkezett felvételizők között viszonylag nagy az atlétikát kedvelők száma. A felvetteknél ez a pozíció erősen visszaesik. Az atlétika iskolai jelentőségét, hazai és nemzetközi szerepét értékelve ez nem indokolt.

A probléma szélsőségesebb arányú a torna és labdajáték vizsgálatakor. A felvételiző ipari jellegű családok gyermekeinél a labdajáték kétszer olyan kedvelt, mint a torna. Ez az arány a felvettek esetében közel azonos. Ebből a szempontból a labdajáték visszaesett. E jelenség ellenkező előjelű az értelmiségi jellegű családok fiataljainál. Ebben az esetben a torna javára mutatkozik pozitív eltolódás. Az értelmiségi jellegű kategóriánál 11 tornász jelentkező közül hat nyert felvételt. A 12 jelentkezett labdajátékos közül csupán kettő.

A mezőgazdasági jellegű családból jelentkezett felvételizők közül összesen egy — az is tornász — került felvételre. Ez szintén feltűnő eset.

Az összesített adatok sűrítve jelzik a fenti problémákat. A viszonylag nagy számú ipari és mezőgazdasági jellegű családból jelentkezett labdajátékos közül kevés nyert felvételt. A kis számú értelmiségi jellegű családból jelentkező tornász közül aránylag több felvételizett sikeresen. A felvételi vizsgán eszerint a torna sportág nagyobb szerepet kapott. Ezért a tornát kedvelő értelmiségi családból jelentkezett fiatalok — akik egyben városi lakosok is — előnyben részesültek.

Felvetődik még egy probléma. Az ipari és mezőgazdasági családból felvételiző fiatalok körében a labdajáték sportág dominánsabb, mint a torna. Az értelmiségi jellegű családok gyermekei viszont a tornát jelzik népszerűbbnek. Ez a tényadat további sportszociológiai vizsgálatokat igényel, hogy az összefüggéseket feltárjuk és a törvényszerűségeket megállapíthassuk.

**
*

A tanulmány kezdeti lépés a sok érdekességet, jelentős tényanyagot és specifikus törvényszerűséget feltáró szakszociológia területére. Kísérlet sportszociológiai kutatómunka megkezdésére. A kutatás kezdeti stádiumát jelenti csupán. Egyelőre szűk körű. Ezért nem lehetséges általános következtetéseket és univerzális törvényszerűségeket levonni.

Az adatok és a szerény következtetések, valamint a megállapítások azt mutatják, hogy a testnevelés és sport, olyan társadalmi jelenség, amely képezheti szakszociológiai kutatás tárgyát.

Természetesen a reális elemzés a munka során további tényezők figyelembevételét is igényelte volna. Például: a felvett hallgatók középiskolai és a kapcsolódó szakon elért pontszámait. Továbbá a vizsgált személyek tárgyi és személyi körülményeit. Döntően az anyagi-objektív determinánsok vehetők figyelembe, azonban a szubjektív-tudati viszonyok

is számottevők az ilyen jellegű elemzésnél, ezek színesítik, mintázzák a valóságos körülményeket.

Gazdagabb tényanyag feldolgozása érdekében szükséges a sportszociológiai kutatás bővítése területi jelleggel és a társ-főiskolákkal együttműködve. A közös kutatómunka mélyebb feldolgozást és értékesebb következtetéseket eredményezhet.

A széles körű, alapos kutatás sok tudományos értékű törvényszerűséget tárna fel. A sportszociológiát, mint szaktudományt megteremtené.

A testnevelés és sportmozgalom tudományos szervezéséhez és vezetéséhez felbecsülhetetlen segítséget adna. A sportszociológiai kutatások következtetései és általános törvényszerűségeinek feltárása a testnevelés és sportmozgalmat pozitíven lendítené előre, ez a tömegességben, valamint minőségi eredményekben mutatkozna meg.

